

N:o 2.

Ank. till Riksd. kansli den 9 mars 1896, kl. 1 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående införande af proportionellt valsätt vid val inom Riksdagens kamrar.

Uti en inom Andra Kammaren väckt, till utskottets behandling hänvisad motion, n:o 113, har herr *S. T. Palme* föreslagit, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t behagade låta utreda frågan om det proportionella valsättets användande vid val inom Riksdagens kamrar samt inkomma till Riksdagen med af utredningen föranledt förslag i ämnet.

Till stöd för denna framställning har af motionären hufvudsakligen anförts:

Ju mera det politiska lifvet utvecklades, desto mera slöte sig partierna tillsammans inbördes, desto skarpare stälde de sig emot hvarandra, desto större blefve den bitterhet, hvarmed de politiska meningolikheterna bröte sig mot hvarandra. En lefvande fosterlandskärlek, som kring stora, fullt uppenbara fosterländska mål enade de mest skilda intressen, kunde naturligtvis härför råda bot. Men i hvardagslifvets strider, der det ofta vore förenadt med någon osäkerhet att bedöma hvad i hvarje särskildt fall vore bäst, der många olika meningar ville göra sig gällande, och der partiernas motsatser framstode i bjert belysning, der vore rättvisa och fördragsamhet gent emot olika tänkande för visso af nöden. Under denna förutsättning mildrades mycken bit-

terhet, och meningsutbyten och förhandlingar befriades från en skärpa, som ofta stälde sig hindrande i vägen för ernåendet af tillfredsställande resultat. Äfven om emellertid känslan för rättvisa och fördragsamhet nått en än så hög utveckling, så kunde man naturligtvis icke begära, att en afgjord majoritet skulle rörande en viss, bestämd fråga votera mot sina egna åsikter och med sina motståndare. Billigt och rättvist vore deremot, att majoriteten gäfvade äfven sina motståndare tillfälle att deltaga i frågornas beredning samt dervid, och då öfverläggning sedermera egde rum, uppmärksamt lyssnade äfven till sina motståndares skäl. Majoriteterna inom den svenska Riksdagen hade under förgångna tider ofta visat prof på så väl rättvisa som tolerans emot olika tänkande. Och man kunde till och med framvisa tillfällen, då majoriteterna exempelvis i utskott insatt äfven ganska utpreglade motståndare. Ingenting hindrade emellertid en majoritet att vid ett visst tillfälle åsidosätta en eljest såsom princip erkänd rättvisa gent emot motståndare och att uteslutande taga hänsyn till sina egna önskingar och sympatier. Detta kunde framför allt antagas inträffa i politiskt upprörda tider, från hvilka håll majoriteten än vore hemtad. I hvarje fall vore det också någonting helt annat för ett minoritetsparti att af majoritetens gunst och nåd få sig tilldelad en eller annan utskottsplats, hvilken vid ett annat tillfälle utan vidare kunde borttagas, än att hafva det säkra och lugna medvetandet, att det vore lagen, hvilken såsom en allom bjudande pligt sjelf häfdade rättvisans och billighetens höga grundsats och sjelf bestämde öfver minoriteternas otvifvelaktiga moraliska rätt att få sina åsikter tillbörligen representerade. Detta borde lämpligast ske vid valtillfällen. För att en representation, af hvad slag som helst, skulle vara ett fullständigt uttryck för de väljande, erfordrades egentligen, att samtliga väljare vore medlemmar af representationen. Som detta af naturliga och praktiska skäl i de flesta fall icke vore möjligt, så gälde det, i hvarje fall att tillse, att de olika strömningar och de skilda önskingar, som bland väljarne förefunnes, blefve i möjligast vidsträckt mån företrädda bland representanterna. Ju mindre dessas antal vore i förhållande till väljarne, desto talrikare måste väljarne gruppera sig kring ett visst önskemål för att få detta representeradt. Och å andra sidan, om ett i förhållande till antalet af dem, som skulle väljas, tillräckligt antal väljare förenade sig om en fordran att få ett visst önskemål representeradt, så syntes det endast vara i öfverensstämmelse med rättvisans och billighetens fordringar att så skedde. Om en valkorporation, exempelvis en af Riksdagens kamrar, bestode af två ungefär jemnstarka partier, borde de rättvisligen hvardera få

tillsätta halfva antalet af dem, som skulle väljas. Att detta vore öfverensstämmande med rättvisa och billighet, vore sjelfklart, likasom det ock vore sjelfklart, att, i fall Andra Kammaren vore delad i två partier på resp. 115 och 113 medlemmar, det senare partiets medlemmar djupt skulle känna orättvisan af nu gällande bestämmelser, om det två röster starkare partiet hänsynslöst besatte alla utskottsplatser ur sina egna led. I fall det ena partiet vore dubbelt så stort som det andra, så borde det förra rättvisligen få bestämma öfver $\frac{2}{3}$ af platserna, medan hälften deraf, eller endast $\frac{1}{3}$, påräknades för det andra partiet. På samma sätt kunde antalet af de platser, som hvarje enskildt parti rättvisligen borde kunna påräkna, i hvarje fall lätt bestämmas, i fall man kände förhållandet mellan de olika partiernas medlemsantal. Ett så enkelt sätt för att åstadkomma dylik, proportionel representation vore emellertid i regel icke användbart i praktiken. Man hade därför under olika tider föreslagit olika metoder för att praktiskt kunna utföra s. k. proportionella val. I utlandet tillämpades proportionalitetsprincipen på flera ställen, i Amerika, i England, i Danmark o. s. v. I sistnämnda land valdes t. ex. äfven riksdagens utskott efter denna princip. I allmänhet kunde man säga, att införandet af proportionella val hörde till de frågor, som, stående på dagordningen inom flertalet kulturländer, icke kunde falla, utan som måste bringas till sin lösning. Svårigheten hade hittills varit att framställa en på vetenskaplig grund hvilande, för alla tänkbara fall fullt säkert och rättvist verkande metod att praktiskt tillämpa proportionalitetsprincipen. Genom införandet af proportionelt valsätt vid utseendet af medlemmarne af Riksdagens utskott, nämnder m. m., eller i allmänhet vid alla de val, som af Riksdagen förrättades, skulle rättvisans och billighetens kraf tillgodoses, derigenom skulle skärpan af partistriderna inom Riksdagen väsentligen mildras, derigenom skulle de valda blifva ett mera fullödigt adeqvat uttryck för hvardera kammaren, och derigenom skulle frågornas förberedande behandling vinna i allsidighet och grundlighet. Visserligen kunde invändas, att intet af de hittills använda proportionella valsätten i allo vore tillfredsställande. Men deremot torde kunna genmåljas, dels att ett synnerligen rikt material numera funnes för frågans grundliga pröfning, dels att under senare år af en svensk vetenskapsman, professor E. Phragmén, en efter hvad det ville synas fullt tillfredsställande lösning blifvit funnen. Det återstode endast att gifva denna, inför kongl. vetenskapsakademien först meddelade och i dess handlingar intagna samt i mera vetenskaplig form förefintliga lösning en för den praktiska tillämpningen lämpad form.

Redan vid den första riksdagen efter det nuvarande representationsskicket antagande väcktes, i sammanhang med upprättande af arbetsordning för Andra Kammaren, förslag om den proportionella rösträttens tillämpning vid val af ledamöter till vissa utskott, men ehuru frågan endast af formella skäl då ej ens kunde komma under Riksdagens pröfning, fick den likväl sedermera hvila ända till 1878 års Riksdag. Då väcktes inom Andra Kammaren af herr H. L. Rydin en motion om införande i § 75 riksdagsordningen af ett tillägg, genom hvilket de olika meningsgrupper, som kunde inom kamrarne förefinnas, skulle beredas utväg att, i ett visst förhållande till hvarje sådan grupps personantal, i Riksdagens utskott insätta medlemmar, samt såmedelst skulle kunna förebyggas, att utskottsvalen ginge uteslutande i den riktning, som en enda menings flertal funne för godt att bestämma. Konstitutionsutskottet afstyrkte emellertid motionen, och denna hemställan blef af båda kamrarne utan diskussion bifallen, hvarefter frågan icke förr än vid denna riksdag återkommit. Såsom skäl för sitt afstyrkande hade konstitutionsutskottet hufvudsakligen anfört: att samtliga de valsystem, som grundade sig på den proportionella rösträttens princip, blifvit uppställda i syfte att vinna tillämpning företrädesvis vid val af medlemmar till nationala representantförsamlingar, men att ringa eller ingen vikt blifvit fästad vid frågan om dessa systems tillämplighet vid val af de komitéer, byråer eller utskott, som utsåges af och inom sjelfva representantförsamlingarna; att den proportionella rösträtten ej heller kommit till användning inom något annat lands riksförsamling än den danska, oaktadt andra länders representantförsamlingar ansåge sig böra iakttaga mycken omsorg vid tillseende deraf, att medlemmar af olika meningsgrupper blefve insatta uti de komitéer eller byråer, som motsvarade vår Riksdags utskott, ett förhållande som förtjenade desto mera att beaktas, som de politiska partistriderna i en del af dessa länder utmärkte sig för en synnerlig skärpa, såsom ofta utgående från olika åsikter om sjelfva styrelseformen, äfvensom från missnöje med sociala förhållanden; att häraf således kunde anses framgå, att den benägenhet för åsidosättande af minoritetens skäligen anspråk, som vid rösträttens utöfning för val af medlemmar till representantförsamlingar framträdde såsom ett karaktersdrag hos majoriteten, dock i fråga om representantförsamlingarnas val af egna komitéer, byråer eller utskott i allmänhet ej skulle visat sig starkare, än att denna benägenhet kunde af majoriteten sjelfmant tillbörligen begränsas; att, om med det i riksdagsordningen bestämda arbetssätt — enligt hvilket, i olikhet med hvad som egde rum inom andra representantförsamlingar med två kammare,

der hvardera kammaren arbetade i särskilda komitéer eller byråer, den förberedande utredningen hos oss skulle handläggas inom utskott, sammansatta af ett lika antal medlemmar ur begge kamrarne — utskotten skulle hafva erhållit ett något ensidigt uttryck af kamrarnes särskilda majoriteter, så torde den olägenhet, som möjligen deraf varit att befara, dock i väsentlig mån hafva motverkats af samma omständighet, som antagligen utgjort en icke oviktig anledning till en sådan valens utgång, eller att Första Kammarens majoritet vanligtvis tillhört samma meningsgrupp som Andra Kammarens minoritet, hvadan kammarmajoriteterna, med afseende härå, till äfventyrs ansett sig, utan men för ärendenas behandling i utskotten, kunna vid dessa val med större frihet än eljest följa sina politiska böjelser; att derest ändock önskligt och nyttigt vore, att vid tillsättande af utskotten minoritetens anspråk blefve än mera tillgodosedda, än som dittills skett, så torde väl ett sådant mål med lika framgång hos oss som inom andra representantförsamlingar kunna bäst och lämpligast eftersträfvast och äfven vinnas på öfvertygelsens väg samt följaktligen blifva, hvad det verkligen borde vara, ett uttryck af representanternas känsla utaf en gemensam pligt att i främsta rummet tillse det allmännas fördel; samt att, då det af motionären föreslagna valsätt såsom berättigad grund förutsatte tillvaron af mer eller mindre förherrsande partier inom kamrarne, så skulle dess antagande måhända föranleda dertill, att partierna slöte sig fastare tillsammans, så att en mera skarp gräns komme att dem emellan uppdragast, än som då för tiden kunde sägas ega rum.

Utskottet underskattar visserligen ingalunda vigten deraf, att vid tillsättande särskildt af Riksdagens utskott skälig hänsyn tages till de olika meningar, som kunna vara förtjenta af att der representeras, på det att ärendena derigenom må erhålla en i möjligaste måtto allsidig utredning. Men äfven om det sålunda kunde anses önskvärdt att en minoritet uttryckligen tillerkändes rätt att i förhållande till sitt antal blifva representerad uti de delegationer inom Riksdagen, som för ärendenas beredande skola utses, torde dock i allt fall denna fråga ännu icke kunna anses vara tillräckligt förberedd, för att det för närvarande skulle kunna vara möjligt att utarbета och framlägga något förslag till reform i berörda hänseende. Såvidt utskottet kunnat inhemta, torde nemligen de förslag, som, enligt hvad motionären antydt, *hittills* framkommit i afsigt att lösa förevarande fråga i hvad angår val inom Riksdagen, äfven om de från teoretisk synpunkt ej kunna fränkännas värde, likvisst vara sådana, att de i den praktiska tillämpningen skulle med-

föra ganska stora svårigheter; och att, på sätt motionären ifrågasatt, af Kongl. Maj:t begära utrednings anställande rörande denna fråga, som direkt angår sjelfva riksdagsarbetet, synes utskottet icke lämpligt.

På grund häraf får utskottet hemställa,

att herr Palmes förevarande motion ej måtte föranleda någon Riksdagens vidare åtgärd.

Stockholm den 3 mars 1896.

På utskottets vägnar:

O. Bergius.

Reservation

af herr *Bergius*, som yttrat:

»Enär en förändring af grundlagen i det af motionären angifna syfte under nuvarande förhållanden icke läser kunna anses vara högst nödig och nyttig, hemställer jag,

att motionen icke må föranleda någon Riksdagens åtgärd».

Herr *Bengtsson* har begärt få här antecknadt, att han icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet.